

اشاره

در کتاب مطالعات اجتماعی پایه‌ی چهارم ابتدایی دروسی با عنوان تقویم و روزهای مهم درج شده است. «یکی از حوزه‌های موضوعی درس مطالعات اجتماعی، حوزه‌ی زمان، تداوم و تغییر است. این راهبرد از تاریخ بهره می‌گیرد و بر استفاده از شواهد و مدارک برای فهم تغییرات و تداوم پدیده‌ها در روند زمان تأکید دارد. به موازات سیر زمان بخشی از حال به گذشته و بخشی از آینده به حال می‌پیوندند. همپای حرکت طولانی و ممتد زمان تحولات و رویدادهای فراوانی در صحنه‌ی گیتی رخ می‌دهد.» (فلاحیان و دیگران، ۱۳۹۱). برای درک زمان گذشته ما باید بتوانیم رویدادهای مختلف را بر حسب نظم زمانی مرتب کنیم که به آن نظم کرونولوژیک می‌گویند. دانش آموز نخست به تناسب پایه‌ی آموزشی باید بتواند بین دیروز، امروز و فردا فرق قائل شود و

سپس مفهوم هفته‌ی جاری و هفته‌ی گذشته یا آینده را بداند. یکی از این شیوه‌های مفید برای مرتب کردن وقایع بر حسب نظم زمانی استفاده از خط یا نمودار زمان است. به همین سبب در کتاب مطالعات اجتماعی جدید پایه‌ی سوم خط زمان آموزش داده می‌شود و سپس بحث تقویم در پایه‌ی بالاتر یعنی پایه‌ی چهارم مطرح می‌شود. هدف از طرح ترتیب و توالی و درک نظم کرونولوژیک در پایه‌ی سوم این است که با قرار دادن وقایع یا مرتب کردن مدارک و شواهد به ترتیب و به‌طور متوالی روی خط زمان، زمینه‌های آموزش تاریخ شکل گیرد. چراکه یکی از اساسی‌ترین کارها در آموزش تاریخ، توانا ساختن دانش‌آموزان به درک گذشته و حال و تمایزگذاری بین آن‌هاست. رویدادها را با خط زمان می‌توان براساس مقیاس هفته، سال، قرن یا تقسیمات زمانی دیگر نشان داد.

فردا

امروز

دیروز

ورزش دارم و می‌خواهم لباس ورزشی بپوشم	به مادرم کمک می‌کنم	تعطیل بود و به خانه مادربزرگ رفتم
(آینده)	(حال)	(گذشته)

بعد از بحث خط زمان مبحث تقویم در کتاب مطالعات اجتماعی پایه‌ی چهارم طرح می‌شود. کاربرد تقویم یکی از مهارت‌های مهم در آموزش مفاهیم تاریخ و همچنین از مهارت‌های زندگی است. تقویم در تعریف کلی نظامی است که انسان برای محاسبه و اندازه‌گیری زمان طولانی و به‌خصوص سال و ماه اختراع کرده است. برای اندازه‌گیری زمان در هر تقویم باید مبدئی انتخاب شود. بدون وجود مبدأ، سنجش زمان امکان‌پذیر نیست.

انسان‌ها در طول زندگی خود مبداهای متفاوتی چون مبدأ ملی، قومی، نجومی، حوادث طبیعی را به‌کار برده‌اند. مهم‌ترین مبدأ پذیرفته شده در میان ملت‌های جهان مبدأ دینی است که برای مسلمانان واقعه‌ی بزرگ هجرت پیامبر اکرم (ص) از مکه به مدینه و برای مسیحیان تولد حضرت عیسی مسیح (ع) است. (همان)

در سال چهارم ابتدایی دانش‌آموز با نشانه‌های ملی کشور - که یکی از آنان تقویم مشترک است - آشنا می‌شود. افراد یک ملت تقویم مشترک دارند. دانش‌آموز کاربرد تقویم در زندگی روزمره و نحوه‌ی استفاده از آن را با شناخت مبدأ تاریخ کشور خود می‌آموزد. دانش‌آموزان در سال گذشته با پر کردن فرم سال و ماه و روز تولد خود آشنا شده‌اند. بخش دیگر تقویم شناخت فصل و ماه‌های سال است. امسال توجه دانش‌آموز به این نکته جلب می‌شود که بعضی ماه‌ها در تقویم ۳۱ روز، بعضی ۳۰ روز و بعضی ۲۹ روز هستند.

می‌دانید که اول بهار آغاز سال شمسی است و لحظه‌ی تحویل سال (لحظه‌ی عبور مرکز خورشید از نقطه‌ی اعتدال بهاری نیمکره‌ی شمالی) دقیقاً با محاسبات نجومی تعیین می‌شود. تقویم هجری شمسی است و ۱۲ ماه قراردادی دارد که شش ماه اول سال ۳۱ روز، پنج ماه بعدی ۳۰ روز و ماه آخر سال ۲۹ روزه‌اند. چون یک سال خورشیدی چند ساعت بیشتر از ۳۶۵ روز است، این ساعت‌های اضافی جمع می‌شوند و هر چهار یا پنج سال یک‌بار به ماه اسفند یک روز اضافه می‌شود که آن سال را «سال کبیسه» می‌نامند. وقت رسمی کشور ایران و عیدهای باستانی مانند نوروز و جشن‌های ملی با این تقویم محاسبه می‌شود. اما چون دین رسمی ایران اسلام است، مناسبت‌های دینی با تقویم هجری قمری سنجیده می‌شود. (صیاد، ۱۳۷۳)

تقویم در قالب فعالیت

برای آموزش بهتر مفهوم تقویم از دانش‌آموزان بخواهید تقویم‌هایی با اشکال مختلف جیبی، رومیزی و دیواری را همراه بیاورند و در ضمن از یکی از اعضای خانواده روز، ماه و سال تولد

او را بپرسند و به‌خاطر بسپارند. ابتدا از هر یک از آن‌ها بخواهید تقویم را ورق بزنند و دوازده ماه سال را پیدا کنند و ببیند کدام ماه‌های سال ۳۱ روزه، کدام ماه‌ها ۳۰ روزه و کدام ماه ۲۹ روزه است. سپس روز و ماه تولد خود و یکی از اعضای خانواده را در تقویم پیدا کند و نشان دهد.

در ادامه، از او سال تولدش را بپرسید و در مرحله‌ی بعد بخواهید با توجه به سالی که روی تقویم مشاهده می‌کند، سن خود را از طریق عمل تفریق محاسبه کند. بعد از اینکه دانش‌آموز به سؤال شما پاسخ داد، از او بپرسید سالی که در آن قرار داریم چه سالی است؟ منظور از سال ۱۳۹۴ چیست؟ دوباره تاریخ تولد او را بپرسید. برای مثال، اگر ۱۳۸۳ بود به او بگویید که در آن سال، ۱۳۸۳ سال از هجرت پیامبر گذشته بود و تو اکنون ۱۱ ساله شده‌ای.

نکته‌ی دیگری در آموزش تقویم که می‌بایست مدنظر قرار بگیرد بحث رنگ‌هاست و اینکه چرا در تقویم بعضی روزها قرمز نشان داده شده‌اند. رنگ قرمز نشان‌دهنده‌ی روزهای تعطیل رسمی است. به‌همین دلیل که با روزهای دیگر فرق می‌کند رنگ آن نیز تفاوت دارد. با توجه به شناخت دانش‌آموزان از روز جمعه شروع کنید. سپس بگویید که به‌جز روز جمعه روزهای مهم دیگری هستند که به‌واسطه‌ی اهمیت آن‌ها در کشور تعطیل رسمی است. بگذارید دانش‌آموزان تعدادی از روزهای تعطیل رسمی را پیدا کنند و به شما بگویند.

تعطیلات در کشور در دو گروه مناسبت‌های دینی و ملی قرار می‌گیرند. همه‌ی روزهای تعطیل را که دانش‌آموزان پیدا می‌کنند و می‌گویند با ذکر مناسبت آن‌ها روی تخته بنویسید و در پایان آن‌ها را دسته‌بندی کنید و بگویید مناسبت‌های ملی و مناسبت‌های مذهبی داریم. در اینجا این نکته را به دانش‌آموزان متذکر شوید که برخی مناسبت‌های مذهبی برای همه‌ی مسلمانان یکسان است. برای مثال، عید مبعث، عید قربان، و عید فطر. یعنی آنکه همه‌ی مسلمانان در هر جا که باشند، این روزها را جشن می‌گیرند یا در روزهایی مانند عاشورا یا شهادت حضرت علی (ع) مسلمانان سراسر جهان سوگوار هستند. روزهای تعطیلی ملی در هر کشور خاص آن کشور است و در کشور دیگری تعطیل نیست. مثلاً عید نوروز، روز ملی شدن صنعت نفت و روز ۲۲ بهمن. البته باید به دانش‌آموزان بگویید که روزهای مهم دیگری هستند که با رنگ قرمز مشخص نمی‌شوند و تعطیل رسمی هم نیستند مانند روز معلم، روز دانش‌آموز، روز جهانی کارگر که مراسم خاصی برای بزرگداشت آن‌ها هر ساله برگزار می‌شود.

ابزار

طراحی تکالیفی بر مبنای هوش‌ها و تفاوت‌ها

در فرایند تدریس ابزارهای گوناگونی برای نیل به اهداف آموزشی وجود دارد و تکلیف یکی از عواملی است که موجب تثبیت یادگیری می‌شود. بنابراین، ارائه‌ی تکالیف سنتی و قدیمی که بیشتر به رونویسی تأکید دارد با فرایند ارزش‌یابی توصیفی امروز هم‌سو نیست.

تفاوت‌های فردی در دانش‌آموزان نیاز به ارائه‌ی انواع تکلیف را ضروری می‌سازد. بنابراین، با بررسی کتاب‌های خوانداری، نوشتاری، راهنمای معلم و نیز مطالعه‌ی کتب ارزش‌یابی کیفی و توصیفی و مطابق نظریه‌ی هوش‌های چندگانه بر آن شدم تا تکالیفی را برای فارسی پایه‌ی سوم ابتدایی طراحی کنم که با ارائه‌ی آن‌ها به دانش‌آموزان اهداف زیر محقق شود:

الف. توجه به تفاوت‌های فردی

ب. توجه به هوش‌های چندگانه

ج. صرفه‌جویی در وقت آموزگار برای ایجاد تنوع در تکالیف و همین‌طور به نتیجه رسیدن فعالیت‌هایی در رشد سواد خواندن.

د. صرفه‌جویی در وقت کلاس، دانش‌آموز و برگه‌ی آن‌ها در

درج تکلیف شب. بدین ترتیب که انواع تکالیف در برگه‌های شماره‌گذاری

شده و در ابتدای سال به دانش‌آموزان ارائه می‌شود.

در هر نوبت ارائه‌ی تکلیف فقط شماره‌ی آن ذکر می‌شود و بچه‌ها از روی

شماره آن را انجام می‌دهند.

برای درک بهتر دانش‌آموزان می‌توانید از آن‌ها بخواهید در هر ماهی که هستند نزدیک‌ترین مناسبت ملی یا مذهبی را پیدا کنند. سپس مراسم یا جشنی را در مدرسه تدارک ببینید و هر بخش از مراسم را به گروهی واگذار و تقسیم کار کنید. نکته‌ی دیگری که باید به دانش‌آموزان یاد بدهیم این است که کارها را طبق برنامه‌ی زمانی در تقویم یادداشت کنند (و این یک مهارت زندگی است). برای مثال، اگر قرار است برای هفته‌ی بعد کار عملی به کلاس بیاورند، آن کار را در تقویم یادداشت کنند یا اگر قرار است به سفر بروند، روزهای تعطیل را در تقویم ببینند و بعد برنامه‌ریزی کنند.

سخنرانی نه، مشارکت در فعالیت

با توجه به ماهیت درس مطالعات اجتماعی که آماده‌سازی دانش‌آموزان برای زندگی در اجتماع است، دانش‌آموز می‌بایست به‌طور ملموس با واقعیت‌ها روبه‌رو شود. به‌همین منظور، کلاس درس مطالعات نباید به روش سخنرانی و تأکید بر محفوظات باشد و آموزگاری که این درس را تدریس می‌کند نیز باید ذهن پویا و فعالی داشته باشد و دانش‌آموزان را به فعالیت‌های اجتماعی ترغیب و تشویق کند. درس تقویم نیز همانند سایر دروس مطالعات اجتماعی به کار عملی دانش‌آموز نیاز دارد. مراجعه به تقویم و پیدا کردن روزها و مناسبت‌ها و فهم تفاوت‌های ماه‌های سال از مهارت‌های زندگی روزمره است. مشارکت دانش‌آموزان در برگزاری مراسم و مناسبت‌ها در محله و مدرسه کمک بسیار بزرگی به درک مفهوم رویدادهای مهم تاریخی کشور خواهد کرد. هم‌چنین نظم‌پذیری را به‌طور عملی به دانش‌آموز آموزش می‌دهیم و می‌گوییم رمز موفقیت این است که کارها با برنامه‌ریزی دقیق و در زمان مشخصی انجام شوند. نکته‌ی مهم دیگر فهم علل تاریخی یک رویداد است. برای مثال، وقتی دانش‌آموزان عید مبعث را در تقویم پیدا می‌کنند، انگیزه‌ی خوبی برای اینکه درباره‌ی این رویداد تاریخی اطلاعاتی کسب کنند، به‌وجود می‌آید.

منابع

۱. فلاحیان، ناهید و نازیبا ملک‌محمودی؛ کتاب معلم مطالعات اجتماعی پایه‌ی سوم دبستان، کد ۶۲، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۳۹۲.
۲. فلاحیان، ناهید، محمدباقر آرام، مریم نادری، آمنه احمدی؛ روش آموزش مطالعات اجتماعی، کد ۶۰۰۰، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۳۹۱.
۳. صیاد، محمدرضا؛ «تقویم هجری شمسی»، مجله‌ی نجوم، سال ۳، شماره‌ی ۱۱، مهر ۱۳۷۳.